

Emlékezés Kenéz Bélára (1874-1946), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering Béla Kenéz (1874-1946), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Kenéz Béla közgazdászt, statisztikust, későbbi kereskedelemügyi minisztert a Magyar Tudományos Akadémia 1924. május 8-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjának. Akadémiai levelező tagi székfoglalóját 1930. április 7-én tartotta „Európa földbirtokpolitikája a háború előtt és a háború után” címmel. A székfoglaló előadás nyomtatásban is megjelent.

Kreutzer Béla néven született 1874. március 15-én Szolnokon. Szolnokon végezte elemi és az Állami Főgimnáziumban középiskolai tanulmányait, majd jogot tanult a Budapesti Tudományegyetemen. Egyetemi tanulmányai alatt mestere Földes Béla, közgazdász, statisztikus volt. 1895-ben avatták államtudományi doktorrá. Egyéves katonai szolgálatot követően külföldön folytatott nemzetgazdaságtani és statisztikai tanulmányokat. Az 1896-1897-es téli szemeszterben Lipcsében tanult, ahol Karl Bücher előadásait látogatta, majd 1897-ben Londonban, a London School of Economics-on oktató Edwin Cannan, William Hewins, valamint Sidney Webb előadásait hallgatta.

1897-től a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal munkatársa, ezt követően 1905-től a Kereskedelemügyi Minisztériumban folytatta pályáját. 1906-ban a Budapesti Tudományegyetemen magántanári képesítést szerzett a statisztikatudomány területén. Az akkor már Kolozsváron oktató Navratil Ákos (1875-1952) szorgalmazására kerülhetett tanítani Kolozsvárra. 1907-től 1917-ig a kolozsvári magyar királyi Ferenc József Tudományegyetemen oktatott statisztikát 1907 és 1909 között, mint nyilvános rendkívüli tanár, 1909-től pedig mint nyilvános rendes tanár. 1917. július 31-én kapott nyilvános rendes tanári kinevezést a Budapesti Tudományegyetemen. Ugyanebben az évben az udvari tanácsosi címet is kiérdemelte. A Tanácsköztársaság idején rövid időre házi őrizetbe került.

Az oktatás mellett a Budapesti Tudományegyetemen, illetve a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán a Statisztikai szeminárium és a Kisebbségjogi Intézet igazgatói feladatait is ellátta. Az 1927/1928. évi tanévben a jog- és államtudományi kar dékánja volt. Tíz évvel később, az 1937/1938. évi tanévben a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem rektori tisztségét is betöltötte. Rektori székfoglaló beszédében a revízió szükségességéről fejtette ki álláspontját. 1932-ben egyetemi tanárságának huszonötödik évfordulója alkalmából pályatársai ünnepi kötettel köszöntötték, amelyhez Bethlen István írt előszót.

Tudományos érdeklődése mindenekelőtt a demográfia, különösen pedig az első világháborút megelőző kivándorlási hullámmal összefüggésben a népmozgalom, a szociális statisztika kérdéseire terjedt ki, de a statisztika tudományos módszereivel közelítette meg az agrár- és birtokpolitikai problémákat is. Jelentős szerepe volt az első teljes körű, hivatalos halandósági tábla szerkesztésében, de foglalkozott bűnügyi, hitéleti, hitelintézeti és iparstatisztikával is. Ugyanakkor a statisztikát nem egyszerűen módszerként kezelte, hanem lényegesnek tartotta

annak társadalommal való kapcsolatát is. Kenéz Béla volt az egyik szerkesztője tanár- és akadémikustársra, Navratil Ákos, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja hatvanadik születésnapja és egyetemi tanári kinevezésének harmincadik évfordulója alkalmából összeállított ünnepi kötetnek.

Kenéz Béla számos tudományos, illetve szakértői testületben töltött be vezető tisztséget. Az Országos Statisztikai Tanács, a Központi Statisztikai Hivatal véleményező szervének elnöke, a Statisztikai Szakvizsgabizottság elnöke, az Országos Felsőoktatási Tanács alelnöke, a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagja. Tagja, választmányi tagja, alelnöke majd elnöke lett a Magyar Statisztikai Társaságnak, illetve tagja volt a Magyar Gazdaságkutató Intézet Elnöki Tanácsának is. Ugyancsak elnöke volt a Magyar Külügyi Társaságnak, valamint a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaságnak. Tagként vehetett részt az Institut international de statistique munkájában.

Tudományos tevékenysége mellett politikai szerepet is vállalt. Kolozsvári évei alatt részt vett az Erdélyi Szövetség megalapításában és közreműködött a szövetség programjának kidolgozásában a közgazdasági részek tekintetében. 1920-tól 1939-ig nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. 1921-től 1922-ig a nemzetgyűlés egyik alelnöke volt. Alelnökként ő vezette és tartotta fenn a rendet a nemzetgyűlés 1921. szeptember 24-i ülésén, amelyen Kövér Ibrahim György rálött Rakovszky István képviselőre. Az első nemzetgyűlésen előadója volt a földreformjavaslatnak. Nemzetgyűlési, országgyűlési pályája során számos bizottság munkájában közreműködött. 1926 és 1931 között az országgyűlés pénzügyi bizottságának elnöki tisztségét töltötte be 1931. augusztus 24-től 1932. október 1-jéig a Károlyi Gyula vezette kormány kereskedelemügyi minisztere volt. Miniszteri pozíciója Károlyi Gyula kormányának lemondásával szűnt meg.

Rendkívül kiterjedt közéleti szerepvállalása folytán mások mellett a következő címeket és tisztségeket nyerte el: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Törvényhatósági Bizottságának örökös tagja, az Országos Iparügyi Tanács alelnöke, az Interparlamentáris Unió Kisebbségi albizottságában Magyarország képviselője, a Magyar Revíziós Liga társelnöke, a Magyar Nemzeti Szövetség igazgatóválasztmányának tagja, a Magyar Vasutasok Országos Szövetségének tiszteletbeli elnöke, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés tiszteleti tagja, a Magyar Mezőgazdasági Társaság és az Országos Ipar-Egyesület elnöke, az Institut international du commerce felügyelőbizottságának magyarországi tagja, az Európai Vámegyesület (Union douanière européenne) magyar csoportjának elnöke, az Országos Kézműves Testületnek és a Kézműiparosok és Kereskedők Országos Szövetségének tiszteletbeli elnöke, a vásári és piaci kereskedők és iparosok országos Ipartársulatának díszelnöke. A Katolikus Központi Kongruabizottság világi tagja.

1921. június 19-én a Szent István Akadémia rendes tagjává választották a történelem-, jog- és társadalomtudományi osztályban. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjaként az MTA II. Bölcséleti, társadalmi és történeti tudományok osztályában (Bölcséleti és társadalmi alosztály). Aktív részt vállalt a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának tevékenységében.

Tudományos és közéleti munkásságáért számos elismerésben részesült. Megkapta a magyar királyi titkos tanácsos és az udvari tanácsosi címet. A polgári és katonai jubileumi emlékérem és az I. osztályú magyar érdemkereszt birtokosa. 1931-ben elnyerte a Corvin-koszorú kitüntetést. A finn Fehér Rózsa Rend nagykeresztjének kitüntetettje. 1932-ben Szolnok díszpolgárává választották.

Kenéz Béla 1946. április 1-jén hunyt el Budapesten.

Kenéz Béla főbb munkái

A munkaközvetítés külföldön és hazánkban. Budapest, 1895; A munkanélküliség a Németbirodalomban. Budapest, 1897; A statisztika elmélete. Stampfel, Pozsony-Budapest, 1903; A felekezeten kívül állókról. Budapest, 1905; Népünk szaporodása. Budapest, 1905; Magyarország népességi statisztikája. Stampfel, Budapest, 1906; A városok fejlődése és jelentősége. Politzer, Budapest, 1905; Magyarország népességi statisztikája. Budapest, 1906; Sztrájkstatisztika I. Magyarország ipari sztrájkjainak statisztikája. Grill, Budapest, 1907; The method of strikestatistics in Hungary. Budapest, 1907; Városaink és a sztrájkmozgalmak. Budapest, 1907; Gazdák és mesteremberek pusztulása. Pécs, 1909; Kivándorlás és iparvédelem. Kolozsvár, 1911; Földbirtokpolitia külföldön és itthon. Kolozsvár, 1913; Javaslatok a nemzetiségi kérdés megoldására. Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1913; Az emberi munka intenzitás az őstermelésben. Budapest, 1914; Faji erőink és a háború. Budapest-Kolozsvár, 1915; Nép és föld. Grill, Budapest, 1917 (második kiadás: 1921); Európa földbirtokpolitikája a háború előtt és a háború után. In: Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok köréből. 3. kötet. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1930; Kenéz Béla, Judik József és Varga István (szerk.): Ünnepi dolgozatok Navratil Ákos születésének 60-ik és egyetemi tanári kinevezésének 30-ik évfordulója alkalmából. Gergely R. Könyvkereskedése, Budapest, 1935; Statisztika. Dr. Kenéz Béla egyetemi ny. r. tanár előadásai után jegyezte: Dr. Püski Sándor. „Kartárs” kiadása, Budapest, 1936; A revízió nemzetközi szükségessége. Rectori székfoglaló beszéd. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938 és Kisebbségi kérdés. Ünnepi beszéd. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938.

Felhasznált irodalom

Magyar Tudományos Akadémiai Almanach MCMXXX-ra. MTA, Budapest, 1930; A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem almanachja fennállásának 305. tanévében az MCMXXXIX—MCMXL. tanévre. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1940; Kenéz Béla ünneplése, egyetemi tanárságának 25. évfordulója alkalmából. Statisztikai Szemle 1932, 5. szám, 406-412; Haeffler István (szerk.): Országgyűlési almanach. 1935–40. MTI, Budapest, 1935; Laky Dezső (szerk.): Emlékkönyv Kenéz Béla negyedszázados professzori munkásságának évfordulójára. Műegyetemi Nyomda, Budapest, 1932; Laky Dezső: Kenéz Béla dr. (1874-1946.). Statisztikai Szemle 1946, 7-9. szám, 92-95. Laky Dezső: Megemlékezés Földes Béláról, Fellner Frigyesről és Kenéz Béláról. Statisztikai Szemle 1947, 7-8. szám, 272-289; Lengyel László és Vidor Gyula (szerk.): Magyar országgyűlési almanach. 1931–1936. Globus, Budapest, 1931, 160-162; Rózsa Dávid: Kenéz Béla. In: Rózsa Dávid (szerk.): Portrék

a magyar statisztika és népesedéstudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig. KSH Könyvtár, Budapest, 2014, 374–377.

Szabados Tamás
Habilitált egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
E-mail: szabados@ajk.elte.hu

